

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Multinational corporations and labor unions

Snellen, I. Th. M.

Citation

Snellen, I. T. M. (1976). Boekbespreking van: Multinational corporations and labor unions. *Acta Politica*, 11: 1976(2), 277-279. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451707>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451707>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

- 1 – de voorkeuren inzake de doeleinden, de middelen en de tijdsvolgorde;
 2 – de actie gericht op het bereiken van bepaalde doeleinden met bepaalde middelen in een bepaalde tijdsvolgorde.
 Voor beleidsontwikkeling is vervolgens een typologie ontwikkeld, die schematisch als volgt wordt weergegeven.

beleidsontwikkeling	rationalisering	democratisering
voorkeuren inzake:		
– doeleinden	culturele	culturele
– middelen	rationalisering	democratisering
– tijdsvolgorde		
actie (gedrag gericht op het bereiken van doeleinden, etc.)	structurele rationalisering	structurele democratisering

De culturele rationalisering komt tot uitdrukking in de mate waarin de voorkeuren betreffende de doeleinden, middelen en tijdsvolgorde geëxpliciteerd en gedifferentieerd zijn, en bovendien duidelijk en geïntegreerd zijn, alsmede in de mate waarin beleidsbeslissingen op basis van juiste schattingen ten aanzien van de toekomstige ontwikkeling worden genomen.

De culturele democratisering blijkt uit de mate waarin de beleidsbeslissingen volgens de meerderheid van de betrokkenen in overeenstemming zijn met hun voorkeuren inzake de doeleinden, middelen en tijdsvolgorde.

Structurele rationalisering van actie blijkt onder meer uit de mate waarin meer gedifferentieerde activiteiten (taakverdeling) ten aanzien van de beleidsvorming worden verricht.

Structurele democratisering tenslotte komt tot uiting in de mate waarin de macht ten aanzien van te nemen beslissingen gelijk verdeeld wordt.

Het begrip optimaal beleid wordt omschreven als een beleid waarbij de doeleinden gemaximaliseerd worden met inachtneming van randvoorwaarden (economische, politieke, technische, etc.). Een optimaal beleid verschaft de hoogste baten tegen de laagste kosten. Tot een verdere theoretische operationalisering van het begrip optimaal beleid komt Aquina niet. Hij geeft wel een duidelijke beschrijving van de twee wegen waarlangs een optimaal beleid kan worden nagestreefd. Het betreft de synoptische en de 'disjointed' incrementalistische benadering.

Gezien het ontbreken van diverse basiskennis ten aanzien van het wetenschapsbeleid komt de schrijver op pragmatische gronden tot de aanbeveling ten aanzien van het wetenschapsbeleid in de Nederlandse situatie uit te gaan van de benadering van het 'disjointed incrementalisme'.

Het wetenschapsbeleid is in zoverre onontwikkeld dat er geen duidelijke en expliciete doelstellingen geformuleerd zijn, hoeveel aandacht daaraan in de afgelopen periode ook is besteed. Evenmin zijn op duidelijke wijze prioriteiten gesteld met betrekking tot de doelstellingen.

Beleidsbeslissingen worden meestal genomen naar aanleiding van het optreden van bottlenecks. Het aspect van de culturele democratisering is bij gebrek aan ge-

gevens in deze analyse niet bestudeerd. Centralisatie van de uitvoering van het beleid wordt afgeraden. Een versterking van de overlegstructuur wordt voorgesteld, waarbij de onderzoekers een belangrijke stem in het kapittel krijgen. Dit dient ook het geval te zijn voor de gebruikers van onderzoek. De tendens het onderzoek beleidsmatig meer productsgewijs te benaderen (d.w.z. afwegend tegen andere middelen binnen dezelfde beleidssector, en niet tegen onderzoek op andere sectoren, zoals bij een functionele benadering gebeurt) dient hierbij te worden voortgezet. De coördinatie op regeringsniveau dient plaats te vinden in een daartoe in te stellen onderraad van de ministerraad. De Minister voor het Wetenschapsbeleid kan op wat langere termijn gemist worden. Tot zover de resultaten van de studie. Tot een evaluatie komend, moet eerst en vooral opgemerkt worden dat bepaalde theorieën en ontwikkelingen uit de politicologie op overzichtelijke wijze uiteengezet zijn. De schrijver heeft hier persoonlijk echter weinig aan weten toe te voegen. Een poging om bijv. het concept 'optimaal beleid' uit te werken, al was het maar een systematische aanzet tot een operationalisering, moet toch wel mogelijk worden geacht.

Er is nu veel tijd en geld besteed aan het verrichten van een vergelijking van de situatie waarin het Nederlandse, het Duitse en het Engelse wetenschapsbeleid verkeren.

In feite heeft deze vergelijking niets opgeleverd. De bijdrage tot de theorievorming blijft dan ook beperkt tot de analytisch bruikbare typologie van beleidsontwikkeling.

In hoeverre er sprake is van een optimaal beleid, is niet nagegaan. Een operationeel kader hiertoe ontbrak, als ook de praktische gegevens. De evaluatie van het wetenschapsbeleid is dan ook onmogelijk gebleken. De praktische waarde van de studie is dan gelegen in de systematische beschrijving van de mate waarin dit beleid ontwikkeld is, in het kader waarvan enkele aanbevelingen zijn gedaan.

J. de Feyter

Kurt P. Tudyka (ed.), **Multinational Corporations and Labour Unions**, selected papers from a symposium in Nijmegen 17th-19th May 1973, Werkgave SUN, Nijmegen, Augustus 1973, 326 + XVIII p., f 11,90

Wanneer men een publicatie met een dergelijke titel ter hand neemt verwacht men een analyse van de stellingname van de locale en internationale vakbonden in het veld van conflicterende posities tussen multinationale ondernemingen en nationale staten.

Ontdaan van morele onder- of boventonen is het conflict tussen deze beide partijen te begrijpen als een botsing van de interne rationaliteit van de nationale staten met de interne rationaliteit van de grote internationale ondernemingen. Hoewel het niet uitgesloten is, dat beide rationaliteiten geheel of gedeeltelijk samenvallen, blijft er meestal een min of meer uitgebreid gebied over waar zij uiteenlopen.

De internationale onderneming kan per nationale overheid met andere conflictstof te maken hebben. Deze kan mede een uiting zijn van botsende interne rationaliteiten van de verschillende nationale staten binnen wier grenzen zij gevestigd is. De huidige positie van de oliemaatschappijen in het conflict tussen productie- en verbruikerslanden is daar een voorbeeld van.

De locale vakbonden nemen in dit gecompliceerde krachtenspel een merkwaardige

plaats in. Als belangenorganisaties zullen zij nu eens aan de kant van een lokale vestiging van de internationale onderneming staan, dan weer aan die van een lokale overheid, al naar gelang de belangen van de vertegenwoordigende werknemers dit vereisen. Een eigen interne rationaliteit van een groep vakbonden in een bedrijfstak — al of niet verenigd in een internationaal overkoepelend orgaan —, die gesteld zou kunnen worden tegenover de interne rationaliteit van internationale ondernemingen en nationale overheden, is daarentegen moeilijk te ontdekken. Solidariteit moet dit vacuüm opvullen.

Het is daarom interessant te zien hoe de publicatie deze vraagstukken benadert. In de opzet van het symposium en de verdeling van de papers over de verschillende onderwerpen zijn de bovenstaande posities wel in grote trekken terug te vinden. Sectie I en Sectie III werken de interne rationaliteit van de multinationale ondernemingen uit. Sectie I behandelt haar als uitdrukkingvorm van de huidige fase van ontwikkeling van het kapitalisme en Sectie III schetst haar invloed op de positie van de betrokken werknemers.

Sectie II houdt zich in beginsel bezig met de interne rationaliteit die men vindt in het overheidsoptreden tegenover de (vestigingen van) internationale ondernemingen. Sectie IV tenslotte behandelt de mogelijke strategische positiekeuzen van de vakbonden in dit krachtenveld. Helaas hebben niet alle schrijvers van de papers zich aan de oorspronkelijke organisatorische indeling gehouden.

Door een herindeling van de papers achteraf zou de uitgave m.i. aan overzichtelijkheid hebben gewonnen.

Een additionele moeilijkheid bij het bespreken van een zo groot aantal uiteenlopende papers is, dat aan juiste observaties in het ene betoog (bijvoorbeeld over de betrekkelijkheid van de betekenis van multinationale ondernemingen voor de verschillende nationale economieën) voorbij wordt gegaan in andere stukken. De zeer summiere verslagen van de workshops en de slotzitting geven ook niet de indruk, dat de besprekingen in het algemeen boven het 'getuigende' niveau zijn uitgekomen. Typerend lijkt mij de opmerking van één van de deelnemers tijdens de slotzitting. 'We have already made some advancements in international cooperation as well as at the symposium' (p. 319). Daar komt nog bij dat de schrijvers verschillende uitgangspunten hebben gekozen, die vergelijking en confrontatie van de neergeschreven standpunten praktisch onmogelijk maken. Sommige van hen geven uitsluitend aan de rol van de multinationale ondernemingen in de geïndustrialiseerde wereld aandacht, terwijl anderen meer hun relaties met ontwikkelingslanden op het oog lijken te hebben. Nog afgezien daarvan, dat de één vooral redeneert vanuit de voorbeelden van Amerikaanse multinationals — met een machtige staat op de achtergrond — en anderen hun generalisaties ook baseren op de vele multinationals die in kleine landen gevestigd zijn — Nederland, Zweden, Zwitserland b.v. — lopen de papers ook ver uiteen wat betreft theoretische optiek. Een aantal richt zich meer op inventarisatie en beschrijving dan op analyse van de betrokken verschijnselen. En natuurlijk zijn er de bijdragen, die vooral reflecties zijn van de moeilijkheden, die de auteurs hebben ondervonden met het aantonen van de relevantie van de Marxistisch-Leninistische schematiseringen voor de verklaring van de spanning rond de M.N.O.

Wat de beschrijvende bijdragen betreft moet worden geconstateerd, dat zij weinig nieuws bevatten. Niettemin kan het overzicht, dat men uit een combinatie van papers kan samenstellen over de organisatie en activiteiten van de Europese en wereld-organisaties van vakbonden, wel zijn nut hebben.

De Marxistische en Leninistische opstellen, die in de bundel voorkomen, passen nogal simplistische schematiseringen toe en gaan daardoor m.i. aan de kern van de problemen rond de multinationale ondernemingen voorbij. Als Altwater bijvoorbeeld in zijn bijdrage 'Multinational Corporations and the Working Class' laat zien hoe goed Marx' schema 'Geld-Ware-Geld' in de internationale opzet van een multinationale onderneming past, mits Marx' kringloop met een aantal elementen wordt uitgebreid, dan heeft hij natuurlijk gelijk. Maar datzelfde kringloopschema maskeert tegelijkertijd twee belangrijke bronnen van conflict tussen de betrokken overheden, vakbonden en multinationals t.w. dat van de transferprijzen en dat van de zwevende wisselkoersen waardoor valutaspeculaties worden uitgelokt. Door bovendien voorbij te gaan aan de vele modaliteiten van lokale participaties in het kapitaal of het bestuur, die de eenheid van de internationale structuur van multinationale ondernemingen — waarin zogenaamde 'joint ventures' steeds meer voorkomen — de laatste jaren doorbroken hebben, is de verklarende waarde van dergelijke schema's m.i. gering.

Het verschijnsel van de M.N.O. dient niet zo simplistisch te worden beschouwd, als op veel plaatsen in deze bundel gebeurt.

Vergelijkt men de bijdragen uit de kring van de vakbonden met die uit de wetenschappelijke wereld, dan wordt men gefraspeerd door het verschil in de mate van betrokkenheid op de problematiek waarvoor de vakbonden door het verschijnsel van de multinationals geplaagd worden. Wat de universitaire deelnemers in deze te bieden hebben aan kennis- en inzicht-vernieuwende bijdragen en als aanzetten van strategieën voor actie, blijft m.i. nogal achter bij datgene wat de vakbondsvertegenwoordigers zelf bijdroegen.

I. Th. M. Snellen

A. van Staden, **Een trouwe bondgenoot: Nederland en het Atlantisch bondgenootschap 1960-1971**. Baarn (Anthos), 1974, -308 p., f 24,50

Het proefschrift van Van Staden, dat direct bij verschijnen in ruime mate aandacht in de publiciteitsmedia kreeg, beoogt 'meer helderheid' te verschaffen over het Nederlandse regeringsbeleid inzake het lidmaatschap van de NAVO. De schrijver tracht in hoofdstuk I aannemelijk te maken dat de realisering van andere doelstellingen van de Nederlandse buitenlandse politiek (de Europese integratie, de mondiale samenwerking en de ontwikkelingshulp) gedurende de door hem bestudeerde periode (1960-1971) in sterke mate is begrensd door het gevoerde Atlantische beleid. In hoofdstuk II brengt hij dit geclausuleerde primaat van de Atlantische politiek vervolgens in verband met een zestal 'onderliggende premissen' ('beliefs'), welke hij aanwezig acht bij de Nederlandse beleidsvormers in de betreffende periode. Zoals dat met de meeste informatie in zijn boek het geval is, baseert Van Staden zich hierbij op geschreven stukken, alsmede op interviews die hij met 15 (ex)beleidsvormers (politici en ambtenaren) heeft gehouden. De Nederlandse opstelling met betrekking tot drie feitelijke probleemgebieden, namelijk (1) de beslissingsstructuur inzake de aanwending van kernwapens, (2) de toenadering tot Oost-Europa en (3) de verdeling van de defensielasten tussen de NAVO-partners onderling, komt achtereenvolgens aan de orde in de hoofdstukken III, IV en V. Na een vruchteloze poging de Nederlandse rol in de NAVO te benaderen via het begrip 'kleine staat', concludeert de auteur in hoofdstuk VI dat het gedrag van Nederland nog het beste